

Vladimír Socha

Ilustrace Petr Modlitba

Pravěk

v českých zemích

20

EDICE MINIKNIHY – SEZNAM

1. Jen aby nebyl Mikuláš hluchý
Miloš Kratochvíl
2. Jak chtěl být Honza peciválem
Miloš Kratochvíl
Kouzelné nůžky
Miloš Kratochvíl
3. Zahlédl jsem Ježíška
Miloš Kratochvíl
4. Zuzanka a Modrý Potouch
Miloš Kratochvíl (rozebráno)
5. Nebezpečná přímůva
Miloš Kratochvíl
O dvou obrech
Miloš Kratochvíl
6. Člověk je usušený vodník
Miloš Kratochvíl
7. O středisku pro efektivní
využívání energie
David Laňka
8. Jak šel Kuba za štěstím,
O Honzovi a Kapesníku
Miloš Kratochvíl
9. Krtčí metro
Miloš Kratochvíl
10. Božské srdce
Milada Provinská
11. O čtrnácti františkánech
z kostela Panny Marie Sněžné
v Praze
Alena Brožová
12. Kázání na hoře
Matoušovo evangelium
13. Slovníček Vyjmenováček (PY)
Jan-Michal Mleziva
14. O olši, která nikdy
nic nevzdala
Miroslav Žamboch
15. Barnabášek a autobus
Baláže Zágoni
16. Podivuhodní draci
Vladimír Socha
17. Stojí město nepovězto
Ljuba Štíplová
18. Kapesní atlásek:
Ptáci našich měst
Jan-Michal Mleziva
19. Anglické idiomy
Lenka Svobodová
20. Pravěk v českých zemích
Vladimír Socha
21. Máte taky pejska?
Miloš Kratochvíl
22. **Připravujeme:**
22. Pravěcí vládci oblohy
Vladimír Socha
23. Slovníček Vyjmenováček (BY)
Jan-Michal Mleziva

© Vladimír Socha, 2015

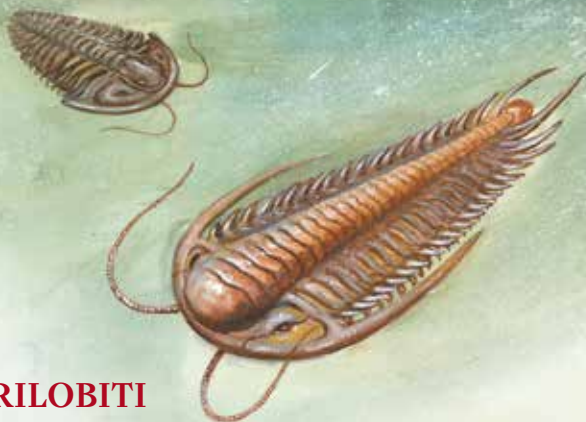
© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2015 • Illustrations © Petr Modlitba, 2015

Vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,
Vykáňská 5, 100 00 Praha 10 v Praze roku 2015 jako svou 1835. publikaci.
Vydání 1. • Odpovědná redaktorka Marie Semíková. • Ilustrace Petr Modlitba.
Sazba Vladimír Vyskočil – KORŠACH.
Tisk Tiskárna a vydavatelství 999, spol. s r.o.
www.tridistri.cz ISBN 978-80-7387-823-8

PRAVĚK V ČESKÝCH ZEMÍCH

Asi už jste slyšeli, že kdysi dávno žila jiná zvířata a rostliny jiné rostliny než dnes. V době pravěku byste se skutečně mohli setkat s tak podivnými stvořeními, že by se mnohdy vyrovnala i těm z pohádek! A nemusíme chodit ani do dalekých zemí, které jsou pro nás také skoro pohádkové – třeba do Mongolska nebo do Austrálie. Ta nejpodivnější pravěká zvířata a rostliny bychom totiž snadno našli i u nás doma! Jenže bychom k tomu potřebovali šikovný stroj času, abychom se do pravěké Prahy, Ostravy, Brna nebo třeba Hradce Králové za nimi podívali. Máme ale i jinou možnost – k dispozici jsou nám poslové pravěkých dob, zkameněliny. Tyto v kámen proměněné pozůstatky dávných obyvatel naší planety nám poslouží jako spolehlivý průvodce. Podíváme se spolu na ty nejzajímavější živočichy, kteří kdysi plavali, lezli, šplhali nebo běhali po území, které dnes tvoří náš český domov.

TRILOBITI

Toto jméno už jste určitě někde slyšeli. Kdo to vlastně byli ti trilobiti? Jednoduše řečeno příbuzní dnešního hmyzu (jako jsou včely) nebo korýšů (jako jsou raci). Patřili do velmi početné skupiny členovců (podle toho, že měli článkované tělo) a dosahovali velmi rozmanitých velikostí od několika milimetrů až po téměř metrovou délku! Jejich společným znakem bylo tělo rozdělené na tři části a množství tělních přívěsků. Byli tak trochu podobní broukům se silným krunýřem. Žili pouze v období prvohor, ještě dávno před dinosaury. Na našem území jsou jejich zkameněliny hojné zejména mezi Prahou a Plzní, v oblasti zvané barrandien.

Zajímavost: Trilobity na našem území zkoumal zejména francouzský inženýr Joachim Barrande, podle kterého je dnes pojmenován i Barrandov, Barrandovský most a podobně.

Kde byli objeveni: barrandien (střední Čechy), např. okolí Berouna, Příbrami

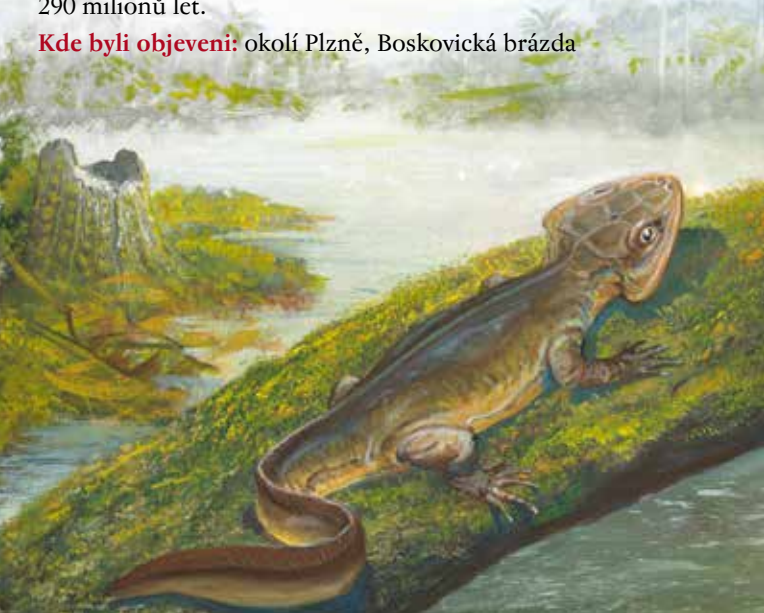

KRYTOLEBCI

Ještě v období dávných prvohor se na našem území rozkládaly rozsáhlé kamenouhelné močály. V těch žilo velké množství různých živočichů, například i obřího hmyzu nebo mlokům podobných obojživelníků. Nejslavnějším zástupcem těchto vodních tvorečků je *Discosauriscus*, ze kterého bylo na Moravě objeveno nejvíc zkamenělin a také jsou celosvětově nejlépe zachované. Dokonce jsou známé i zkameněliny dochované s otisky jejich žáber! Tito „mločící“ dosahovali délky větší ještěrky a živili se asi hlavně hmyzem. Při pohledu shora měli lebku ve tvaru trojúhelníku a velké vystupující oči. Na našem území byly jejich zkameněliny objeveny hlavně u Plzně a na jižní Moravě (Boskovická brázda).

Zajímavost: Podle některých vědců byl již údajně získán z českých krytolebců také dědičný materiál (kyselina DNA) o stáří asi 290 milionů let.

Kde byli objeveni: okolí Plzně, Boskovická brázda

PELYKOSAUŘI

Velmi zvláštní skupinou prvohorních plazů byli pelykosauři. Často si je pleteme s dinosaury, ve skutečnosti ale žili ještě dlouho před nimi. Také byli mnohem starobylejší a obvykle

i méně vyvinutí. Jedním z nejznámějších byl podivný *Edaphosaurus*. Pojídal jen rostlinky, byl dlouhý skoro jako automobil a na hřbetě měl vysokou kožní plachtu, kterou mu vyztužovaly dlouhé výběžky obratlů. Není jisté, k čemu mu plachta byla dobrá, ale možná se s její pomocí zahříval. Když ji totiž nastavil slunci, krev v ní se ohřála a vracela se do těla teplejší. Díky tomu se pak tento plaz mohl rychleji pohybovat a byl aktivnější. Z našeho území zatím známe dva objevy zkamenělin tohoto podivného prvohorního tvora. Byly také objeveny jeho zkamenělé otisky stop.

Zajímavost: Dravý *Dimetrodon grandis* byl velkým, hrůzu budícím plazem s tlamou plnou ostrých zubů. Přesto byl vlastně příbuznější nám lidem než třeba tyranosaurovi.

Kde byli objeveni: Zbýšov u Brna, Nýřany u Plzně

DINOSAURŮ

Ano, žili i u nás! Vědci si dlouho mysleli, že pozůstatky dinosaurů se na našem území nejspíš nikdy nenajdou. Koncem minulého století byla ale objevena první dinosaurí stopa v lomu u Červeného Kostelce. Patřila menšímu masožravému dinosaurovi, dlouhému asi tři metry. Nejvýznamnějším objevem je ale stehenní kost býložravého dinosaura objevená v roce 2003 u Kutné Hory. Patřila asi jako kůň velkému dinosaurovi, podobnému rodu *Iguanodon*. Ten žil na velkém středoevropském ostrově, který se tehdy rozkládal v mělkém moři, pokrývajícím také skoro celou rozlohu naší země. V roce 2013 byl ve sbírkách fosilií brněnské univerzity odhalen zub teropodního dinosaura. Asi pět metrů dlouhý dravec žil na jižní Moravě v období jury, před 160 miliony let.

Zajímavost: Zkamenělé kosti, které možná patřily dinosaurům, objevil už před více než sto lety český paleontolog Antonín Frič. Jedna pochází od Kralup nad Vltavou, druhá pak od Srnojed u Pardubic.

Kde byli objeveni: Kutná Hora (Mezholezy), Červený Kostelec

MOSASAUŘI

V druhohorách žili na našem území velcí a nebezpeční plazi. Na souši to byli dinosauři a krokodýli, ale o těch českých toho zatím moc nevíme. Rozhodně ale víme něco o obyvatelích našich pravěkých moří. Mezi nimi byli také velcí příbuzní dnešních ještěrek a varanů, draví mosasauři. Na rozdíl od svých příbuzných měli místo nohou ploutve a byli také mnohem větší. Někteří byli dokonce dlouzí jako autobus! Zkameněliny českých mosasaurů již byly objeveny na více místech, například u Brandýsa nad Labem nebo v okolí Úpohlav. Většinou se jedná o kusy čelistí s velkými zahnutými zuby. Podle těch snadno poznáme, jak nebezpeční tvorové to byli. Pojídali skoro všechno, co jim přišlo do cesty.

Zajímavost: Mosasauři si můžeme představit jako obrovské vodní ještěrky nebo varany s ploutvemi místo nohou. Na těle měli šupiny a možná byli vybaveni „rozeklaným“ jazykem.

Kde byly objeveny: Dolní Újezd u Litomyšle, Úpohlavy, Praha, Brandýs nad Labem i jinde...

